

АНГЛО-УКРАЇНСЬКИЙ ПЕРЕКЛАД ІДІОМАТИЧНИХ ВИРАЗІВ БРИТАНСЬКОГО ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ (НА МАТЕРІАЛІ ПЕРІОДИЧНОГО ВИДАННЯ "THE TIMES")

Курбаль-Грановська О. О.

Київський національний лінгвістичний університет

Стаття присвячена особливостям англо-українського перекладу ідіоматичних виразів британського політичного дискурсу на матеріалі періодичного видання "The Times".

Ключові слова: ідіоматичний вираз, політичний дискурс, адекватний переклад, еквівалентний переклад, перекладацькі трансформації.

The article deals with the peculiarities of functioning idioms and their English-Ukrainian translation.

Key words: idiomatic expression, political discourse, adequate translation, equivalent translation, translation transformations.

Інтерес до політичної лексики як особливого напрямку перекладознавчих досліджень значно підвищився у зв'язку з радикальними змінами, що відбулися наприкінці минулого століття і продовжують відбуватися й сьогодні. Проблеми перекладу політичної лексики перебуває в руслі гуманітарних досліджень політичного дискурсу та галузі масової комунікації. Інша річ – дослідження політичної комунікації з перекладознавчого погляду, яке являє собою відносно молоде відгалуження перекладознавчої науки. Зацікавленість дослідників механізмами політичної комунікації протягом останніх років зумовила виникнення і розвиток такого напрямку як політичний переклад (інша його назва – політична міжмовна комунікативістика). Його появу можна вважати певним балансом у співіснуванні політики та перекладознавства, адже сучасна політика перенасичена теоретичним матеріалом, а перекладознавство – практичним.

Додатковим інструментом вихідної мови та складністю для перекладача постає поняття ідіоматичності в політичному вимірі. Проблематика перекладу ідіоматичних виразів завжди була актуальною, оскільки існує певна асиметричність у співвідношенні значень складників ідіом та значення самого вислову, і тому важко зберегти специфіку кожної ідіоми з етномаркованим компонентом при перекладі її іншою мовою.

Політичний дискурс стає популярним об'єктом досліджень на матеріалі різних мов.

Темою дослідження обрано переклад ідіоматичних виразів британського політичного дискурсу.

Актуальність роботи зумовлена необхідністю адекватного перекладу політичного дискурсу. Крім того, актуальність дослідження визначається такими додатковими факторами у сфері перекладу ідіоматичних виразів, як:

1) необхідність у всесторонньому та поглибленому теоретичному дослідженні способів перекладу ідіоматичних виразів у британському політичному дискурсі;

2) необхідність визначення місця та ролі ідіоматичних виразів у сучасному перекладознавстві.

Вагому роль у виборі теми відіграла і беззаперечна складність перекладу текстів політичного спрямування. Політичний дискурс як комунікативне явище, поєднує в собі риси різноманітних стилів мовлення: офіційно-ділового, суспільно-політичного, наукового, стилю художньої літератури, а також (з огляду на ілюстративний матеріал цього дослідження) публіцистичного.

Предметом дослідження є особливості та проблематика англо-українського перекладу ідіоматичних виразів британського політичного дискурсу на матеріалі періодичного видання "The Times", а **об'єктом** – англо-український переклад політичного дискурсу.

Національно-специфічні реалії, особливості мовлення окремих політиків, авторські метафори та ідіоми, які підкреслюють національний колорит політичного дискурсу, завжди викликали значні труднощі для перекладу.

З огляду на проведені дослідження способів перекладу британського політичного дискурсу було сформульовано **мету** роботи. Вона полягає у виявленні засобів збереження повноти змісту під час перекладу ідіоматичних виразів політичного дискурсу з англійської мови українською.

Мета зумовлює **завдання** нашого дослідження:

- розглянути ідіоматичні вирази як смислові елементи політичного дискурсу та їх переклад;
- виявити основні риси консервативності сучасного британського політичного дискурсу та його український переклад;
- дослідити ідіоматичну ідентичність перекладу британського політичного дискурсу;

У ході дослідження опрацьовано ряд джерел з перекладознавства, авторство яких належить провідним вітчизняним та зарубіжним теоретикам перекладу. Серед них – професор В. І. Карабан [3, 4] – український учений-перекладознавець і мовознавець; Л. В. Коломієць [5, 6, 7, 8, 9] – український перекладознавець, перекладач та літературознавець; І. В. Корунець [10, 11] – український перекладач, літературний критик; перекладознавці – Я. Рецкер [2], І. В. Арнольд [1], І. В. Смушинська [13] та інші.

Матеріалом дослідження виступила вибірка статей періодичного видання “The Times” в оригіналі та їх україномовні переклади. Вибір ілюстративної бази зумовлений беззаперечною репутацією щоденної британської газети, її впливовістю на місцевому та світовому рівнях, здобутою протягом переконливого періоду існування – з 1785 року.

У процесі дослідження було застосовано кілька методів. Дослідження проводилося на базі матеріалу, виділеного методом суцільної вибірки зі статей британського періодичного видання “The Times”. Також застосовано методи ономасіологічного та семасіологічного аналізу, метод словникової ідентифікації, порівняльний, описовий метод та метод зіставного, функціонально-стилістичного і контекстуального аналізу, зроблено детальний перекладознавчий коментар речень зі статей газети “The Times”.

Теоретична значущість роботи полягає у вибірці, вивченні та коментуванні теоретичної інформації, що має стосунок до явища політичного дискурсу та внесення її у процес дослідження особливостей перекладу ідіоматичних елементів політичного дискурсу британської варіації англійської мови українською.

Практичне значення роботи. Дослідження дає можливість удосконалити процес вивчення політичного дискурсу у специфічних виявах англо-українського перекладу.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в рамках дослідження було визначено особливості перекладу статей періодичних видань, опрацьовано принципи та способи впровадження адекватного перекладу ідіоматичних елементів британського політичного дискурсу шляхом знаходження еквівалентів та добору доцільних трансформацій і перекладацьких стилістичних прийомів.

Основи теорії політичного дискурсу та способи його перекладу були закладені представниками кембриджської та оксфордської філософських шкіл у 50-ті рр. ХХ ст., які здійснили аналіз перекладознавчого контексту суспільної думки.

Нині британський політичний дискурс має кілька різновидів, серед яких головними є промови членів британського уряду, політична реклама (слогани та плакати), дискурс у мережі Інтернет.

Необхідність виникнення і дослідження політичного дискурсу та особливостей його перекладу виникла внаслідок бурхливого розвитку міжнародних контактів, становлення незалежних держав, зміцнення культурних і політичних зв'язків. Унаслідок цього розвитку і сформувалися особливості політичного дискурсу українських провідних діячів політики, так само англійських та американських, які обов'язково слід враховувати під час перекладу.

Перекладаючи тексти політичного спрямування іншою мовою, перекладач стикається з низкою деталей. То ж перейдемо безпосередньо до питання перекладу англійського політичного дискурсу українською мовою. Для цього слід визначити, у яких видах мовної діяльності реалізується дискурс. Як зазначено вище, політичний дискурс реалізується в усній та писемній формах. До усної форми – можна віднести публічні виступи політиків, їхні виступи на радіо, по телебаченню, інтерв'ю, прес-конференції, парламентські дебати, теле- та радіоновини. До писемної форми політичного дискурсу належать різноманітні документи – договори, протоколи, угоди, рубрики політичних новин у пресі, політичні плакати та листівки.

Як відомо, щоб стати ближчим до аудиторії, політики намагаються висловлюватися зрозумілою для аудиторії мовою. Із цією метою у своїх промовах вони використовують розмовну лексику.

Суспільно-політичний стиль більше, ніж будь-який інший стиль, є наближеним до художньої літератури. На сторінках британських засобів масової інформації, зокрема в періодичному виданні "The Times", використовуються різні виразно-зображальні засоби, серед яких особливе місце займають ідіоми, або ідіоматичні вирази. Сучасний британський політичний дискурс відзначається ідіоматичною ідентичністю, багатством і різноманітністю, а кожен аспект його дослідження заслуговує особливої уваги. Характеризуючись метафоричністю, фразеологією надає висловленню виразності, яскравості, своєрідності.

Проблема ідіоматичності вже давно привертає увагу вітчизняних та зарубіжних перекладознавців. Існує багато визначень цього поняття. Варто зазначити, що в нашій роботі ми будемо використовувати термін "ідіома" або "ідіоматичний вираз", маючи на увазі фразеологічну одиницю, для якої характерна стійкість, відтворюваність та немотивованість значення, тобто зміст якої не дорівнює сумі значень слів-складників.

У британському та американському перекладознавстві більшу популярність має "широкий підхід" до проблеми ідіоми. До складу ідіом західні перекладознавці відносять не лише фразеологізми всіх типів, а навіть і паремії – приказки, прислів'я, крилаті вислови, цитати тощо [15, с. 100].

Укладач одного популярного словника ідіом британського варіанта англійської мови В. Колінз, зокрема, зазначає, що "вивчаючи ідіоми, завжди стикаєшся з двома найголовнішими проблемами. Перша – проблема походження. Навіть фахівці не в змозі чітко і впевнено пояснити значення численних ідіоматичних виразів. По-друге, існує проблема зв'язку між походженням та поточним використанням. Часто стає необхідним при вивченні ідіоми визнати, що зв'язок між походженням та значенням не є відомим" [16, с. 5].

І. Арнольд вказує на неоднозначність терміна "ідіома". На її думку, ідіому можна розуміти як словосполучення, значення якого важко або неможливо вивести з компонентів, якщо їх розглядати окремо. Термін "фраза", на думку І. Арнольд, також має неоднозначний характер. Вона пропонує замінити вищезгадані терміни терміном "стійкий вираз", який, на її думку, є більш точним і краще відображає природу сталого утворення [1, с. 250].

Незважаючи на деяку розбіжність у поглядах, більшість вищезгаданих перекладознавців трактують ідіому як складний вираз, значення якого не виводиться з його компонентів.

Р. Спіерс у передмові до "Словника американських ідіом" пояснює вибірку одиниць для цього видання так: "Кожна мова має фрази або речення, які не можна перекладати дослівно. Багато кліше, прислів'їв, сленгових виразів, фразових дієслів та мовленнєвих штампів створюють такі проблеми. Вирази такого типу звичайно називають ідіоматичними".

Перекладачам, які працюють з ідіоматичними виразами, буде корисною інформація про те, що до складу ідіом віднесені не лише словосполучення, а й речення ("sentences") різного характеру: кліше, прислів'я, сленгові фрази, мовленнєві штампи ("common sayings"), які об'єднують одна спільна риса: їхня ідіоматичність.

Вивчаючи способи перекладу ідіом, варто сконцентрувати увагу на твердженні О. Меднікової, що “слово “ідіома” не є однозначним. Ним називають і особливу фразеологічну одиницю, що має ярко виражені стилістичні особливості (власні ідіоми) та інші види фразеологічних одиниць. Ось чому Дж. Сейдл та У. Макморді, розуміючи слово ідіома у всій системі його значень, включили до складу посібника все те, що, на їхню думку, може вважатися специфічно англійським і те, що необхідно знати тим, хто вивчає англійську мову як іноземну” [18, с. 107].

За способом перекладу українською мовою образну ідіоматику можна умовно розділити на чотири групи:

1) ідіоми, що мають повний аналог в українській мові і повністю калькуюються в перекладі: *a domino effect – ефект доміно*;

2) ідіоми, які частково не збігаються за образністю з українськими: *to buy a pig in a poke – купити kota в мішку*;

3) ідіоми, під час перекладу яких образ повністю змінюється: *to hang fire – призупинити роботу*;

4) ідіоми, які перекладаються нейтральною лексикою: *to cut no ice – нічого не досягати*.

Справді, переклад ідіом та фразеологізмів – це особлива проблема, адже передати їх дослівно звичайно неможливо, через те що вони являють собою єдиний образ, звідси – необхідність їх розгляду як єдиного семантичного цілого; заміна їх словами в прямому значенні може спричинити зникнення атмосфери звичних читачеві образів. Техніка передачі фразеологізмів уже давно розроблена, перекладач має їх розглядати, як єдине семантичне ціле і намагатися відшукати в мові перекладу аналог – фразеологізм, бажано з тим самим ступенем семантичної зв'язаності. Якщо такого еквіваленту в мові перекладу не існує, потрібно понизити ступінь семантичної єдності і замінити ідіому на фразеологічну єдність, де образність зберігається [12, с. 108].

Основні труднощі перекладу ідіоматичних виразів пов'язані не тільки з наявністю або відсутністю еквіваленту або аналогу. Однією з найважливіших умов правильної передачі фразеологічних одиниць є розпізнання їх у тексті. Найбільша кількість помилок перекладача пов'язана з тим, що фразеологічну одиницю сприймають за вільне сполучення слів.

Причиною помилок у перекладі фразеологічних одиниць, ідіом може слугувати той факт, що в мові оригіналу і в мові перекладу існує ряд стійких зворотів, які збігаються за компонентним складом, але повністю різняться за змістом. Наприклад, *to see eye to eye with smb.* – повністю погоджуватися з ким-небудь, а не “віч-на-віч”; *to lead by the nose* – повністю підкорятися кому-небудь, тримати під каблуком, а не “водити за ніс”; *wind in the head* – гординя, а не “вітер у голові”; *to throw dust in smb's eyes* – збити з пантелику, а не “пускати пил в очі”.

Англійські фразеологічні одиниці, ідіоми трактуються в словниках як однозначні, хоча обсяг їх ширший, ніж в українських відповідників, які збігаються з ними за формою. Наприклад, загальноживана фраза *hands up!* збігається з українською фразою руки вгору!, але український зворот ніколи не вживається, як прохання: *hands up if you are willing to go in for the swimming competition* – будь ласка, підніміть руки ті, хто хоче взяти участь у змаганнях з плавання. Цей переклад цілком виправданий, оскільки англійський вираз, крім наказу або команди, може означати ввічливе прохання: *please, raise, your hand to show your agreement* [16, с. 60].

За весь період вивчення перекладознавством ідіоматичних одиниць та специфіки їх перекладу найбільшого розповсюдження набули два підходи – загальний та більш деталізований. Відповідно до останнього, ідіомами прийнято вважати лише такі “стійкі словосполучення, семантика яких не виводиться зі значень її складників, а інтегрована ними формально і виникає внаслідок втрати мотиваційних відношень” [14, с. 93].

Вивчаючи питання ідіом та способів їх перекладу, не можна залишити поза увагою такі їхні риси, як образність та експресивність, адже в більшості випадків ці характерні особливості

і відрізняють сталі звороти від слів, а також впливають на еквівалентність перекладу, оскільки характер перекладацького зіставлення зводиться до знаходження в текстах перекладів прикладів, що використовуються для передачі значень одиниць, які виділяються в мові оригіналу.

Поняття "ідіома" та "ідіоматичність" мають суміжний характер, але не є ідентичними. Ідіоми – один із виявів ідіоматичності: всі ідіоми визначаються ідіоматичністю, але не всі одиниці, що виявляють ідіоматичність, можна назвати ідіомами.

Ч. Фернандо, письменниця та авторка праці "Ідіома та ідіоматичність", дослідивши величезну кількість перекладознавчих статей, вважає, що в основі ідіоматичності лежить традиційно спільна поява ("*habitual co-occurrence*") слів у сполученні. Таким чином, базисною рисою ідіоматичності визнається, по суті, категорія стійкості [17, с. 237].

Увага як вітчизняних, так і зарубіжних перекладознавців зосереджена на понятті ідіоматичності. Поняття ідіоматичності є ширшим за ідіоми, бо є атрибутом не тільки ідіом, але й інших словосполучень та більших за обсягом фрагментів політичного дискурсу.

У галузі перекладознавства ідіоматичність розуміють як властивість мовних одиниць формувати цілісне значення не із суми значень її складників, а незалежно від них. У зарубіжному перекладознавстві ідіоматичність тлумачиться як здатність слів сполучатися і перетворюватися у процесі вживання на "знайомі" вирази. Але не в усіх випадках слова, що стоять поряд, можуть перетворитися на словосполучення й набути ідіоматичності. Для цього необхідна наявність чотирьох факторів. Детальніше про зазначені фактори мова йтиме далі.

По-перше, словосполучення мають підпорядковуватися граматичним законам, у цьому разі вони утворюються за певними моделями. І хоча існують винятки з правил (наприклад, "*nothing loath*", "*be that as it may, foot the bill*", "*long time no see*", "*guess what?*") таких виразів, більшість з них не є продуктивними, тобто не можуть виступати моделями для утворення інших словосполучень.

По-друге, інваріантність компонентного складу фразеологічних одиниць, кліше та інших фраз, також вказує на ідіоматичність. По-третє, вагому роль грає наявність переносного значення більшості таких одиниць, що свідчить про природу їх утворення шляхом метафоризації або метонімізації. Під час інтерпретації публіцистичного тексту цей критерій слід брати до уваги особливо тоді, коли ми класифікуємо різноманітні фразеологічні одиниці, оскільки він притаманний лише деяким усталеним виразам.

І, нарешті, четвертим критерієм ідіоматичності, який впливає на еквівалентність перекладу, є культурний світогляд, так чи інакше закладений у фразеологізмі, відображення колективної свідомості носіїв мови. Так, наприклад, вираз "*le sangre azur*" ("*blue blood*" – "блакитна кров") спочатку вживався для позначення блакитних вен іспанців, що проступали крізь їхню білу шкіру і кардинально відрізняли їх від засмаглих іноземців. Пізніше цей вираз набув значення "аристократичного походження", безвідносно до кольору шкіри.

Специфіку британської газети "The Times" становлять кліше, а також ідіоматичні вирази. Суспільно-політичний стиль більше, ніж будь-який інший стиль, є наближеним до художньої літератури. У статтях, оглядах широко використовується образна фразеологія.

Оскільки ідіоматика британського політичного дискурсу є віддзеркаленням історичної традиції, менталітету та лінгвокультурологічних особливостей самої країни, першою у списку розташована група ідіоматичних виразів, що класифікуються за походженням.

Проблема перекладу ідіом завжди була актуальною, оскільки існує певна асиметричність у співвідношенні значень конститuentів ідіоми та значення самого вислову, і тому важко зберегти специфіку кожної ідіоми з етномаркованим компонентом при перекладі її іншою мовою. Спроби перекласти фразеологізми робилися багатьма видатними перекладознавцями, у т. ч. германістами. Вже досягнуто чималих успіхів у цій галузі. Зокрема, сформульовано основні способи передачі значення ідіом різних видів таким ученим, як І. В. Корунець. Однак

переклад ідіом, що містять антропонім як етномаркований елемент, має свою специфіку і труднощі, оскільки ім'я вже саме по собі несе певне культурне знання, необхідне для правильного декодування змісту ідіоми. Необхідність докладного дослідження способів передачі значення ідіом такого типу очевидна – інтенсивність міжкультурної комунікації зростає постійно, причому як на побутовому (між окремими представниками різних культур), так і на міжнародному рівні (політичні перемовини, інформаційні випуски мас-медіа, переклад літературних творів). Усе частіше антропоніми (та й інші власні назви) стають частиною ідіоматичних виразів або самостійними ідіомами. Але поки що не існує єдиної думки щодо способів їх перекладу.

Мета перекладача – зберегти унікальність ідіоми і водночас зробити вираз максимально доступним для розуміння представниками іншої культури.

Для досягнення цієї мети було запропоновано такий спосіб перекладу, як описове пояснення значення. І. В. Корунець наводить у своїй книзі такий приклад: “the Tommies were numbered, formed fours, right turned and marched away” і його переклад: “Рядових солдатів порахували, вишикували по чотири, повернули праворуч і відвели геть” [10, с. 303].

Ще один приклад застосування цього способу перекладу можна знайти в книзі І. В. Корунця: “let George do it” (“Іван киває на Петра”) [11, с. 36]. Імена, вжиті в обох виразах, не несуть етнокультурного забарвлення, а знову ж таки вживаються на позначення пересічної людини (проте вже без того зневажливого відтінку, який спостерігається в попередньому прикладі). Цікаво, що з таким же успіхом у цих ідіомах можна вжити будь-яке інше поширене в народі ім'я.

Саме в силу ідіоматичності фразеологічних сполук їхній переклад має чимало нюансів. У фразеологізмах нерідко міститься метафоричний елемент. Цей факт відкидає можливість дослівного перекладу. У багатьох випадках такі сполучення мають яскраво виражене національне забарвлення. Зазначені фактори разом з рядом багатьох інших спричиняють те, що фразеологічні одиниці досить часто не мають абсолютних відповідників в іншій мові. Складність перекладу ідіом полягає в тому, що від перекладача вимагається вміння їх розпізнати та вдало дібрати український еквівалент.

Сфера ідіоматики в межах різних перекладознавчих концептів усвідомлюється по-різному. Проте більшість дослідників погоджуються з тим, що ідіоматичні вирази мають характеризуватися трьома базовими параметрами: неоднослівністю, стійкістю та, власне, ідіоматичністю.

Проаналізувавши особливості перекладу ідіоматичних виразів, ми виокремили такі способи їх перекладу: переклад абсолютним еквівалентом, відносним еквівалентом, фразеологічним аналогом та за допомогою описового перекладу.

Література

1. Арнольд И. В. Стилистика. Современный английский язык : Учебник для вузов / Ирина Владимировна Арнольд. – М. : Флинта: Наука, 2002. – 384 с.
2. Бархударов Л. С. Курс лекций по теории перевода / Л. С. Бархударов, Я. И. Рецкер. – М. : Изд-во Моск. гос. пед. ин-та иностр. яз им. М. Тореза, 2001. – 263 с.
3. Карабан В. І. Теорія і практика перекладу з української мови на англійську мову / Theory and practice of translation from Ukrainian into English: посіб.-довід. / В'ячеслав Карабан, Джеймс Мейс. – Вінниця : Нова книга, 2003. – 606 с.
4. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури: грамат. труднощі, лекс., термінолог. та жанрово-стиліст. пробл. / В. І. Карабан ; ред. З. О. Гетьман, А. Г. Гудманян, О. М. Старикова. – Вінниця : Нова книга, 2002. – 562 с.
5. Коломієць Л. В. Еволюція напрямів в англо-українському поетичному перекладі кінця ХІХ – початку ХХІ ст. : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : спец. 10.02.16 “Перекладознавство” / Коломієць Лада Володимирівна ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 2006. – 41 с.

6. Коломієць Л. В. Концептуально-методологічні засади сучасного українського поетичного перекладу (на матеріалі перекладів з англійської, ірландської та американської поезії) : Моногр. / Л. В. Коломієць. – К., 2004. – 521 с.
7. Коломієць Л. В. Концептуально-методологічні засади сучасного українського поетичного перекладу / Л. В. Коломієць. – К. : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2004. – 522 с.
8. Коломієць Л. В. Перекладознавчі семінари: методологічно-стильові орієнтири в українському поетичному перекладі від кінця ХІХ до початку ХХІ століття (на матеріалі перекладів англійської поезії та поетичної драми): навчальний посібник / Л. В. Коломієць. – К. : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2011. – 495с.
9. Коломієць Л. В. Українська словесність в англійських джерелах: перші літературно-критичні публікації та переклади / Л. В. Коломієць // Дивослово. – 2000. – С.7–10.
10. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): підручник / Ілько Вакулович Корунець. – Вінниця : Нова Книга, 2001. – 448 с.
11. Корунець І. В. Порівняльна типологія англійської та української мов: навч. посібник / Ілько Вакулович Корунець. – Вінниця : Нова Книга, 2003. – 464 с.
12. Савицкий В. М. Основы общей теории идиоматики / В. М. Савицкий. — М. : Гнозис, 2006. – 208 с.
13. Смуциньська І. В. Основні аспекти категорії суб'єктивної модальності художнього твору // Мовні і концептуальні картини світу : Зб. наук. пр. – Спец. вип. – К. : КНУ імені Тараса Шевченка, 2001. – С. 439–443.
14. Чиненова Л. А. Английская фразеология в языке и речи / Чиненова Л. А. – М., 2009. – 104 с.
15. Шерік А. Д. Довідник англійських, німецьких та українських ідіом та виразів / Шерік А. Д., Савічук В. Я., Старко В. Ф. – К. : Видавничий дім "Києво-Могилянська академія", 2005. – 173 с.
16. Collins English Dictionary. – Glasgow : HarperCollins. – 2006. – 699 p.
17. Fernando Chitra. Idioms and idiomaticity / Fernando Chitra. – Oxford : Oxford University Press, Incorporated, 1996. – 265 p.
18. Seidl J. English Idioms and how to use them / Seidl J., McMordie W. – Oxford : Oxford University Press, 1978. – 268 p.